

Η αντιμετώπιση του φόβου στη μαθησιακή διαδικασία

Μία εκ των έσω προσέγγιση στη βάση της φαντασίας και δημιουργικότητας του παιδιού, στα γλωσσικά μαθήματα

*Μέρος 2^ο: Παραστατικότητα στη γραπτή απόδοση
εξωσχολικού κειμένου*

Αθήνα/ Λεμεσός, 13/04/2021

Δρ. Αλέξανδρος Αλεξάνδρου

Ειδικός Παιδαγωγός - Λογοθεραπευτής, Πτυχιούχος, Διδάκτωρ και Καθηγητής επισκέπτης Πανεπιστημίου Leibniz Αννοβέρου Γερμανίας, έδρα: Αθήνα

Άντια Στυλιανού-Baier

Ειδική Παιδαγωγός - Λογοθεραπεύτρια, Πτυχιούχος Πανεπιστημίου Leibniz Αννοβέρου Γερμανίας, έδρα: Λεμεσός

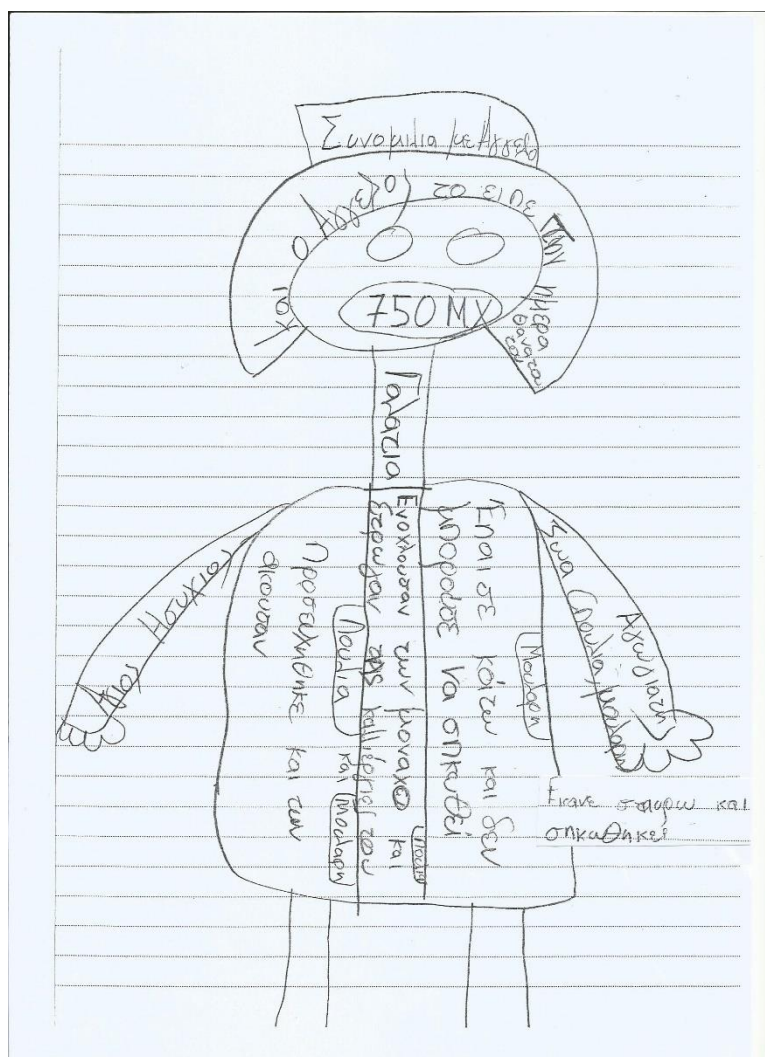
Στο δεύτερο μέρος της έρευνάς μας, κεντρική θέση καταλαμβάνει η έμπνευση και πρωτοβουλία ενός υπό εξέταση παιδιού να αποδώσει ένα εξωσχολικό κείμενο με δικό του, ιδιαίτερο τρόπο. Η χρήση του Παραδείγματος στην έρευνα και στην αξιολόγηση του γνωστικού, γλωσσικού, ψυχοσυναισθηματικού, ψυχοκοινωνικού, κινητικού και μαθησιακού επιπέδου του παιδιού, και όχι μόνο, αποτελεί βασικό συστατικό και εργαλείο, όπως επίσης οδοδείκτη για την όποια απαιτούμενη θεραπευτική-παιδαγωγική παρέμβαση, κατά την Καθηγήτρια Ψυχολογίας Billmann-Mahecha (2003). Η μελέτη και η ποιοτική ανάλυση συγκεκριμένων περιστατικών σε βάθος χρόνου (Longitudinalstudien) έχει, κατά την ίδια, σχεδόν εφάμιλλη αξία με τις βραχυπρόθεσμες ποσοτικές έρευνες σε ευρύτερο δείγμα ατόμων (Transversalstudien). Στόχος του παρόντος άρθρου, επομένως, είναι η ανάδειξη της σημασίας της ατομικής πρωτοβουλίας και της προσωπικής συμβολής του ίδιου του παιδιού στη μαθησιακή διαδικασία, καθώς και η ανάγκη αποδοχής της πρωτοτυπίας εκ μέρους του εκπαιδευτικού και του θεραπευτή.

Ο Άλκης (*ψευδώνυμο) είναι παιδί μεταναστών από την Αλβανία, γεννημένο και μεγαλωμένο στην Αθήνα, φροντισμένο και με καλή υγιεινή. Στη Δ' Δημοτικού ξεκίνησε Λογοθεραπεία σε Ειδικό Κέντρο

(«Παιδί και Πρόοδος») έχοντας διαγνωσθεί με αρθρωτικές αποκλίσεις, ελαφρά διάσπαση προσοχής και σχετικά περιορισμένο λεξιλογικό θησαυρό. Πρόκειται για παιδί δίγλωσσο (ελληνικά-αλβανικά), αρκετά ευχάριστο, καλόβολο και συνεργάσιμο, με ταλέντο στο ποδόσφαιρο. Από την εικόνα που παρουσίασε δείχνει πως έχει διάθεση να μαθαίνει καινούρια πράγματα, ιδίως σε εγκυκλοπαιδικές γνώσεις, αλλά ότι χρειάζεται ενθάρρυνση και θετική ενίσχυση ως προς αυτό. Στο προαναφερθέν Κέντρο Ειδικών Θεραπειών ακολούθησε με μεγάλη επιτυχία πρόγραμμα παρέμβασης για την αρθρωτική αποκατάσταση, για τη βελτίωση της δυνατότητάς του να συγκεντρώνεται και να προσέχει, ομοίως για τον εμπλουτισμό του παθητικού κι ενεργητικού του λεξιλογίου. Παράλληλα του χορηγήθηκε ειδική παιδαγωγική υποστήριξη ως προς τις μαθησιακές του δυσκολίες στα γλωσσικά περιεχόμενα, ενώ έλαβε ευρεία αρωγή στο κομμάτι της εκφοράς του λόγου και της διήγησης. Η αξία και η σημασία της ανάπτυξης του προφορικού λόγου και της διήγησης είναι πολύτιμα στοιχεία, τόσο για την επικοινωνία του παιδιού, όσο και για την ευρύτερη γνωστική και γλωσσική του εξέλιξη, όσο και για να τεθούν οι βάσεις του μετέπειτα γραπτού λόγου (σύμφωνα με την Dehn, 2000). Στα Μαθηματικά εμφάνιζε μία κατά βάση ικανοποιητική εικόνα, όμως οι γλωσσικές του ελλείψεις αντανάκλωνταν στη σποραδική αδυναμία του να κατανοήσει γρήγορα το αιτούμενο ενός προβλήματος. Η επίδοσή του στη δοκιμασία μέτρησης νοητικού δυναμικού κυμάνθηκε σε σχεδόν φυσιολογικά πλαίσια. Οι γονείς του παρακολούθησαν συνεδρίες συμβουλευτικής καθοδήγησης, κυρίως με γνώμονα την αρτιότερη γνωστική τροφοδοσία αυτού στο σπίτι. Γενικά, ο Άλκης επέδειξε συνέπεια, δεκτικότητα και πνεύμα φιλομάθειας.

Στην Α΄ Γυμνασίου εξεδήλωσε πιο στοχευμένο ενδιαφέρον να αντιμετωπίσει τις σαφείς δυσκολίες του στα δευτερεύοντα μαθήματα. Κατανοώντας την αδυναμία του στην κατάστρωση γνωστικής στρατηγικής και έχοντας ταυτόχρονα επίγνωση της αντιληπτικής του χωροχρονικής ικανότητας, σχετιζόμενης με το ταλέντο του στο ποδόσφαιρο, ζήτησε από το θεραπευτή να δοκιμάσει να αναγνώσει και να αποδώσει σχηματικά (παραστατικά) ένα εξωσχολικό κείμενο. Σε ερώτηση του θεραπευτή ποιο κείμενο προτιμούσε, το παιδί απήντησε ότι ήθελε να διαβάσει ένα κείμενο θρησκευτικού-πνευματικού περιεχομένου από γνωστό του σύγγραμμα, το οποίο είχε ήδη λάβει από το θεραπευτή ως απασχόληση μελέτης κατά το προηγούμενο καλοκαίρι, και είχε

αρέσει στο υπό εξέταση παιδί πάρα πολύ. Επέλεξε μία αυτοτελή ιστορία, την οποία αρχικά διάβασε από μέσα του κι ύστερα ανέγνωσε υψιφώνως. Το πρώτο που ρώτησε ο θεραπευτής πριν ξεκινήσει ο Άλκης το διάβασμα ήταν τι πίστευε, σαν μία προσωπική ιδέα, ότι θα διαπραγματευόταν το κείμενο. Το παιδί απήντησε ότι φανταζόταν έναν άγιο γέροντα στην έρημο, ο οποίος θα μιλούσε με τα ζώα. Μετά το πέρας της ανάγνωσης, ο θεραπευτής ζήτησε από τον Άλκη να πει ποιο σημείο της ιστορίας τον εντυπωσίασε περισσότερο, κι εκείνος επεσήμανε το θαύμα με το μουλαράκι κι ότι ο Άγγελος του προέλεξε το θάνατό του. Στην ταξινόμηση των σκέψεων και στην ανάπτυξη της ικανότητας διήγησης κι απόδοσης κειμένου, τα δύο παρατεθέντα στοιχεία διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο. Η προσδοκία (*Erwartung*, κατά τον Horster, 1997) δημιουργεί μία θετική προδιάθεση στο παιδί για την ύλη που καλείται να διαπραγματευθεί ενισχύοντάς του την πεποίθηση της πιο ενεργής συμμετοχής. Το πιο εντυπωσιακό και κατά τεκμήριο ασυνήθιστο γεγονός της ιστορίας ή η «νοηματική κορυφή» (κατά τους Labov/Waletzky, 1973) συντελεί στο να μπορέσει το παιδί να ανακατασκευάσει από την αρχή όλη την αναγνωσθείσα ιστορία και να κάνει μία πρώτη κρίση/εκτίμηση για το περιεχόμενό της (χρόνος, τόπος, ήρωες, πράξεις, αλληλουχία και σειρά γεγονότων, έκβαση, συμπέρασμα, σύνδεση με καθημερινότητα και με προσωπικές εμπειρίες ή ακούσματα). Σημειωτέον ότι στη φαντασία του παιδιού, πρωταγωνιστές μπορεί να είναι όχι μόνον άνθρωποι, αλλά και ζώα, φυτά, ακόμα και αντικείμενα κεντρικής νοηματικής βαρύτητας στην προς διήγηση ιστορία. Στη συνέχεια, ο Άλκης σκέφτηκε να παραστήσει εν είδει ζωγραφιάς τον πρωταγωνιστή του εν λόγω κειμένου, δηλαδή τον άγιο γέροντα, γράφοντας πάνω στο σώμα του τις εμπειρίες και τα διδάγματα αυτού, υπό την έννοια ότι τα έζησε και επηρεάστηκε βαθιά από αυτά. Παρατίθεται η σχηματική παράσταση, την οποία έφτιαξε το παιδί μόνο του, και η οποία αποδίδει όλα τα βασικά σημεία του κειμένου.

Μία σημαντική παρατήρηση έγκειται στην ενθάρρυνση και στην επιβράβευση της δημιουργικότητας του παιδιού. Τα όποια ορθογραφικά λάθη είναι εν προκειμένω ήσσονος σημασίας, διότι τη δεδομένη στιγμή προέχει η ανάπτυξη κι εξωτερίκευση των εσωτερικών κινήτρων του παιδιού. Έτερα θέματα ορθογραφίας, στίξης, τονισμού, δομικών κανόνων, καλλιγραφίας κλπ., μπορούν να τύχουν διόρθωσης σε δεύτερο χρόνο, αφού το παιδί θα έχει σχηματίσει τη βάση να εκφράζει αυτό που θέλει, κι αργότερα που καλείται, με τον τρόπο που νιώθει ότι του αντιστοιχεί και που πηγάζει από μέσα του. Κατ' αντιστοιχία προς τον πίνακα αντιμετώπισης του φόβου και του άγχους του Lazarus (1984), μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι έχοντας το παιδί δεχθεί τακτική και στοχευμένη θεραπευτική παρέμβαση Ειδικής Αγωγής, φτάνει πλέον στο σημείο της διαπραγμάτευσης και της αντιμετώπισης (coping-overcoming of stress), τόσο σε επίπεδο ύλης και γνωστικού

περιεχομένου (problem-focused) όσο και σε επίπεδο συναισθηματικό (emotion-focused), αφού αισθάνεται την ικανοποίηση και τη χαρά της δημιουργίας και σταδιακά την αυτοπεποίθηση «του δικού του τρόπου».

Επί της σχηματικής παράστασης βλέπουμε ότι το σημείο καμπής («νοηματική κορυφή») της ιστορίας, ήτοι τη συνομιλία με τον Άγγελο και την ειδοποίηση για την ημέρα της αναχωρήσεώς του από τα επίγεια, το έχει τοποθετήσει στο κεφάλι, ενώ τη χρονική περίοδο των γεγονότων στο στόμα και τον τόπο στο λαιμό, υπό την έννοια ότι ο χρονικός και ο χωρικός-τοπικός προσδιορισμός έχουν βαρύνουσα σημασία στο να μπορέσει ο ακροατής που δεν έχει διαβάσει την ιστορία να προσανατολιστεί και να ακολουθήσει την επερχόμενη παράθεση γεγονότων. Τους δύο αρμούς καταλαμβάνουν ο ίδιος ο γέροντας και τα ζώα της ιστορίας. Τον κορμό του σώματος γεμίζουν τα επιμέρους γεγονότα, ενώ το ιδιαίτερο γεγονός, στην προκειμένη περίπτωση το θαύμα που μπόρεσε να επιτελέσει ο γέροντας γιατρεύοντας το άρρωστο μουλαράκι, το κρατάει η φιγούρα στα χέρια της ως κάτι που της έχει γίνει κτήμα. Αυτό επαγωγικώς βρίσκει πρόσφορο έδαφος στο ότι το παιδί αρχίζει στο κομμάτι της γλωσσικής παραγωγής να αισθάνεται ότι αρχίζει να χτίζει και να κάνει κτήμα του νέες μεθόδους μάθησης κι επικοινωνίας.

Η αποτελεσματικότητα αυτών διαφαίνεται όχι μόνο στις άμεσες, θετικές αντιδράσεις του παιδιού, αλλά και στην αυξανόμενη διάθεσή του να διαβάσει ανάλογα, εξωσχολικά κατ' αρχάς, κείμενα και να τα αποδίδει με τέτοιου είδους σχηματικές παραστάσεις, κάτι που στα πρώτα στάδια της θεραπευτικής παρέμβασης δεν συνέβαινε. Έχει, άλλωστε, τονισθεί ότι το παιδί αποφεύγει να καταπιαστεί με κάτι που το δυσκολεύει και που του φαίνεται «βουνό». Η περιγραφείσα προσέγγιση, επομένως, εμφανίζεται ως επιτυχημένη και καρποφόρα, δεδομένου ότι αφενός στηρίζεται στα χορηγημένα περιεχόμενα Ειδικής Αγωγής, αφετέρου λαμβάνει υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες και ικανότητες του παιδιού αφήνοντάς του την πρωτοβουλία να δημιουργήσει και να εκφραστεί με το δικό του, πρωτότυπο κι εν πολλοίς βιωματικό, τρόπο. Ασφαλώς απαιτούν χρόνο, υπομονή, επιμονή και μεγάλα ψυχικά και επιστημονικά αποθέματα όλες οι διεργασίες, μέχρι το παιδί να κατορθώσει να φτάσει σε αυτό το σημείο. Το σκεπτικό και οι βασικοί πυλώνες της «Συλλογικής Παιδαγωγικής» („Kooperative Pädagogik“, Schönberger/Jetter/Praschak, 1999) στοχεύουν

ακριβώς στην ανίχνευση, στην αντίληψη και στην καλλιέργεια των δυνατών σημείων του παιδιού, ώστε με την αρωγή της θεραπευτικής παρέμβασης να αρχίσει σταδιακά και με πιο στερεά βήματα η επεξεργασία και η ανάταξη, πάντοτε στο μέτρο του δυνατού, των πιο αδύναμων σημείων του. Θετικός οδοδείκτης είναι το κίνητρο που αναπτύσσει το υπό εξέταση παιδί για περαιτέρω προσπάθεια και δοκιμή της δικής του ιδέας και σε άλλους τομείς, ιδίως δε στα γλωσσικά μαθήματα, όπως θα συζητήσουμε στο τρίτο και τελευταίο μέρος της έρευνάς μας.

Παραπομπές:

Δρ. Αλεξάνδρου, Αλέξανδρος: «Ειδική - Θεραπευτική Παιδαγωγική», Εκδόσεις Ζαχαράκη, Αθήνα, 2013

Κατσούγκρη, Αναστασία (συνέντευξη στην Αλεξάνδρα Τσόλκα): «Όλα όσα δεν γνωρίζετε για την δυσλεξία και τις μαθησιακές δυσκολίες»
<https://provocateur.gr/archive/5878/ola-osa-den-gnwrizete-gia-thn-dysleksia-kai-tis-mathhsiales-dyskolies>

Μήτσιου - Δάκτυλα, Γλυκερία: «Βασικά ψυχολογικά προβλήματα και Διαταραχές Μάθησης σε παιδιά του Δημοτικού Σχολείου. Πρώιμη διάγνωση. Μια νευροψυχολογική προσέγγιση.» (2008)
https://ekpaideytikhepikairothta.gr/wp-content/uploads/2016/06/TOMOSA_TEYXOS1_mhtsiou.pdf

Σίμωνος Μοναχού: «Η ζωοφιλία των Αγίων», Εκδόσεις «Ο Άγιος Στέφανος», 2016, σελ. 342 κ.ε.

Χριστοδούλου, Γ. Ν. & συνεργάτες: «Ψυχιατρική», Αθήνα, 2004, ΒΗΤΑ Ιατρικές Εκδόσεις

Billmann-Mahecha, E. / Horster, D.: „Wie entwickelt sich moralisches Wollen? - Eine empirische Annäherung“, Neue Sammlung, 2003, Vol. 43 (1), S. 75-90

Heckhausen, J.: „Motivation und Handeln“, Springer Verlag, Berlin, 2006

Horster, D.: „Niklas Luhmann“, Verlag Beck, München, 1997, 12. Auflage

Lazarus, R. S. / Folkman, S.: “Stress, appraisal, and coping”. 1984, Springer, New York (USA).

Oerter, R. / Montada, L.: „Entwicklungspsychologie“, Verlag Beltz, 2002

Rheinberg, F.: „Motivation“, Kohlhammer Verlag, Stuttgart, 2004, fünfte Auflage

Schönberger, F./Jetter, K./Praschak, W. (Autoren): „Bausteine der Kooperativen Pädagogik“, Ute Bernhardt-Pätzold (Hrsg.), 01.12.1999

Seminarreader „Zur Genese feindlicher ‘Wir-sie-Bilder‘“, Leibniz Universität Hannover, Sommersemester 2003, Dozentin: Prof. Dr. Elçin Kürşat-Ahlers

Rüedi, Jürg: „Disziplin und Selbstdisziplin in der Schule“, in: „Die neue Schulpraxis“, Heft 6/7, 10. Juni 2015, S. 8-10, CH - St. Gallen
<https://www.disziplin.ch/schule-konkret/grundlagenwissen/disziplin-selbstdisziplin-schule>